

Agnieszka PTAK-WOJCIECHOWSKA *

ZRÓŻNICOWANIE ETYKIET I NARZĘDZI SŁUŻĄCYCH DO OCENY I PORÓWNYWANIA MIAST

Wzrasta zainteresowanie miejską jakością życia, a wraz z nim rozwijane są przeróżne etykiety miast oraz narzędzia służące do oceny obszarów urbanistycznych. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się tzw. benchmarking, w tym ranking miast wyłaniający najlepsze i najgorsze miejsca do życia. W tym artykule zaprezentowano autorski przegląd różnorodnych etykiet miast wraz z ich charakterystyką, obejmujący miasto do życia, miasto zrównoważone, miasto smart, miasto cyfrowe, miasto odporne, miasto zdrowe, miasto przyjazne dla osób starszych, a także miasto 15-minutowe. Omówiono ponadto urbanistyczne narzędzia oceny wraz z ich klasyfikacją według typu instrumentu oceny, podejścia dotyczącego rozwijania wskaźników oceny, typu analizy porównawczej opartej na badanym obszarze oraz sposobu przeprowadzenia analizy porównawczej. Wskazano na istotne różnice występujące między narzędziami. Etykiety miast oraz dostępne instrumenty z kryteriami oceny mogą stanowić punkt wyjścia dla rekomendacji projektowych, mających na celu zwiększanie jakości życia mieszkańców miast. Niniejszy artykuł stanowi część rozprawy doktorskiej autorki pt. *Analiza wybranych narzędzi do ewaluacji jakości życia w mieście w kontekście zmian społeczno-demograficznych*.

Słowa kluczowe: różnicowanie etykiet i narzędzi służących do oceny i porównywania miast

1. WPROWADZENIE. WYBRANE KATEGORIE/ KONCEPTY MIAST

Mnogość inicjatyw mających na celu polepszenie jakości miast pod względem ich infrastruktury i usług, a także związanych z nimi warunków społecznych, ekonomicznych i środowiskowych, wpłynęła na rozwój wielu kategorii miast, takich

* Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa. ORCID: 0000-0002-4833-905X.

jak m.in. *miasto do życia, miasto zrównoważone, miasto zielone, miasto smart*¹, *miasto inteligentne* czy *miasto odporne*. Jak dowodzi de Jong i inni, kategorie nie są wymienne, chociaż istnieją wzajemne powiązania między nimi, związane również z genezą nowych kategorii powstałych ze starszych. Kilka lat później, opierając się na poprzednim badaniu, Schraven i inni zbadali aż 148 etykiet miast oraz ich powiązań ze zrównoważoną urbanizacją [de Jong et al. 2015; Schraven et al. 2021]. Z powodu tak licznej reprezentacji różnych etykiet miast scharakteryzowane zostaną tylko wybrane z nich.

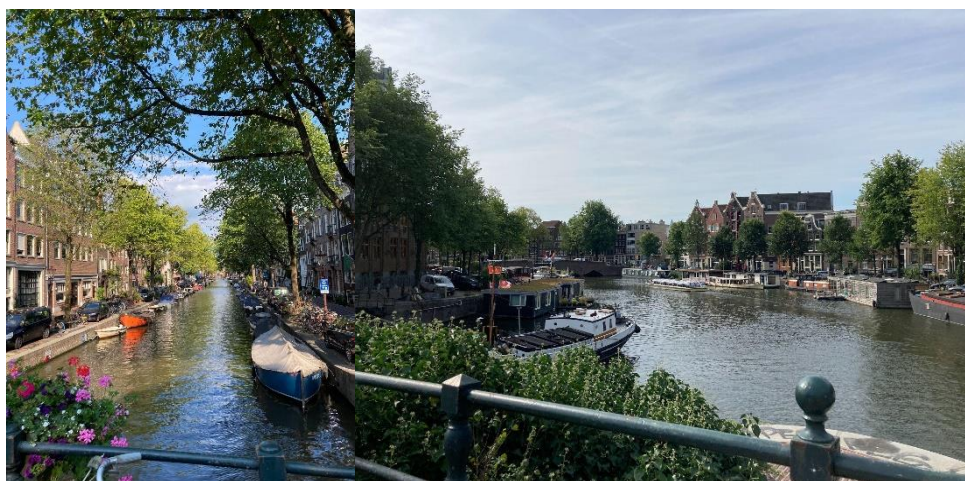
Miasto do życia (*liveable city*) to koncepcja stanowiąca według literatury naukowej podwalinę dla pozostałych idei miast. Jej geneza sięga roku 1976, kiedy to *Program Narodów Zjednoczonych ds. Osiedli Ludzkich (UN – Habitat)* przyjął *Deklarację Habitat-I* w Vancouver, proponując ogólne zasady rozwoju osiedli, które koncentrowały się na znaczeniu jakości życia (*Quality of Life*). Niezależnie od szerokiej wizji *Habitat-I* i koncepcji miast do życia wiele istotnych parametrów, dotyczących bezpieczeństwa, zachęcania miast do użycia technologii i dzielenia się najlepszymi praktykami, a także zaangażowania mieszkańców, zostało pominiętych. Koncepcja miast do życia została odtworzona w XXI w. przez podmioty komercyjne, takie jak *Economist Intelligence Unit* oraz *Mercer*, a zestaw kryteriów znacznie się powiększył, obejmując aspekty związane ze społeczeństwem, kulturą, bezpieczeństwem, środowiskiem czy wpływem globalizacji na miasta [de Jong et al. 2015]. Analiza wskaźników związanych z *liveability* przeprowadzona przez Lowe i in. wykazała, że były one związane ze spójnością społeczną, z demokracją lokalną, przestępczością i bezpieczeństwem, edukacją, zatrudnieniem i dochodem, a także usługami zdrowotnymi i społecznymi, otwartą przestrzenią publiczną, wypoczynkiem i kulturą, środowiskiem naturalnym, mieszkalnictwem, pożywieniem i innymi towarami oraz transportem [Lowe et al. 2015].

Miasto zrównoważone to etykieta oparta na idei zrównoważonego rozwoju, rozumiana jako wzrost odpowiadający na obecne potrzeby, niepozbawiający przy tym możliwości zaspokojenia własnych potrzeb przyszłych pokoleń. Popularność koncepcji wzrosła w latach 90. i została ściśle połączona z koncepcją *Potrójnej Linii Przewodnej* (ang. *Triple Bottom Line*), symbolizującą współzależności między zrównoważonym rozwojem społecznym, gospodarczym i środowiskowym [Roy 2009; de Jong et al. 2015]. Zgodnie z tą koncepcją miasto zrównoważone definiowane jest jako bardziej samowystarczalny społecznie, ekonomicznie i środowiskowo system, miejsce, gdzie wyższa jakość życia uzyskiwana jest równoległe z prowadzeniem polityki mającej na celu efektywne zmniejszanie zapotrzebowania na zasoby, takie jak materiały czy surowce czerpane z miasta [Rogers 2008: 50-54]. Z kolei Meadows oraz Bruggmann podchodzą do tej koncepcji z perspektywy bardziej

¹ *Smart city*, które w Polsce często występuje pod nazwą *miasto inteligentne*, zostało przez autorkę nazwane *miastem smart*. W nomenklaturze angielskiej oraz typologii miast mamy bowiem do czynienia z dwoma różnymi etykietami. Są to bardziej pojemne *smart city* oraz *intelligent city*, które wchodzi w skład poprzedniego.

środkowiskowej, proponując wskaźniki dotyczące m.in. zużycia wody i energii, emisji zanieczyszczeń i dwutlenku węgla, jakości wody, ilości odpadów, udziału powierzchni zielonych czy lasów pierwotnych [Brugmann 1997; Meadows 1999]. Według badaczy analiza zrównoważonego rozwoju miast jest kluczowa w kontekście ich planowania, a jej użyteczność rozciąga się na miasta smart [Garau, Pavan 2018].

Koncepcja **miasta smart** jest relatywnie nowa, chociaż prawdopodobnie wywodzi się z kategorii takich jak *information city*, *digital city* oraz *intelligent city*, a w roku 2013 jej popularność w kontekście częstotliwości wykorzystania akademickiego wyprzedziła *sustainable city*. Caragliu i inni na podstawie wniosków z przeglądu literatury proponują sześć cech charakterystycznych dla miasta smart. Są to: poprawa efektywności administracyjnej i ekonomicznej oraz użycie infrastruktury sieciowej w celu umożliwienia rozwoju zarówno społeczeństwa, jak i kultury; skupienie się na rozwoju obszarów miejskich w kontekście biznesowym i położenie nacisku na realizację włączenia różnych członków społeczności miejskich w usługi publiczne; wyróżnienie roli przemysłu kreatywnego i przemysłu zaawansowanych technologii pod kątem wzrostu długookresowego; dostrzeżenie funkcji kapitału relacyjnego oraz społecznego w rozwoju miast, a w końcu uwzględnienie wagi zrównoważonego rozwoju środowiskowego oraz społecznego dla rozwoju miast smart [Caragliu et al. 2009]. Giffinger i inni, a także Lee i inni wymieniają również sześć składowych miasta smart: *środowisko smart*, *mobilność smart*, *ludzie smart*, *życie smart*, *zarządzanie smart* oraz *ekonomia smart* [Giffinger et al. 2007; Lee et al. 2013]. Ponieważ w przypadku miast smart technologia informacyjna jest rozpatrywana w szerszym kontekście systemów społecznych i fizycznych, dzięki czemu może służyć ludziom, rządowi i biznesowi, uważa się, że znacząco wykraczają one poza tzw. miasta cyfrowe, informacyjne i inteligentne [Allwinkle, Cruickshank 2011].

Rys. 1. Amsterdam, pierwsze miasto cyfrowe [archiwum A. Ptak-Wojciechowskiej]

Warto jednak wyróżnić tu etykietę **miasta cyfrowego** (ang. *digital city*), która stanowi odrębny i odmienny termin, podrzędny w stosunku do miasta smart. Powstanie tego terminu wiąże się z eksperymentem przeprowadzonym w Holandii, w Amsterdamie, w roku 1994, z zamiarem demokratyzacji dostępu do internetu. Miasto cyfrowe można zatem rozumieć jako przestrzeń, w której gromadzone i organizowane są informacje dotyczące danego miasta w formie cyfrowej. Kluczowa jest tutaj możliwość interakcji ze strony mieszkańców i odwiedzających. Bardziej pojemna definicja informuje o społeczności połączonej, która sprzęga infrastrukturę łączności szerokopasmowej, elastyczną infrastrukturę obliczeniową nastawioną na usługi i opartą na otwartych standardach branżowych, a także innowacyjne usługi zaspokajające potrzeby mieszkańców, biznesów, rządów i ich pracowników [van den Besselaar, Beckers 1998; van den Besselaar et al. 2000: 18-32; de Jong et al. 2015].

Kolejnym rodzajem etykiety jest **miasto odporne**, definiowane w literaturze naukowej jako promujące odporność poprzez odpowiednie zarządzanie miastem, radzenie sobie z katastrofami i zagrożeniami oraz wstrząsami w rozwoju gospodarek miejskich i regionalnych, a także reagujące na problemy ekologiczne. Inne definicje zawierają adaptacyjność, planowanie przestrzenne i zrównoważoną formę urbanistyczną, w której skład wchodzi zwartość, gęstość, różnorodność, pasywne wykorzystanie energii słonecznej, użytkowanie mieszane, zazielenienie, utylizacja i odnowa, jako powiązane ze sobą komponenty orientacji na niepewność, z którą mierzą się analitycy budujący modele predykcyjne systemów miejskich. Pojęcie to jest odrębne od pozostałych etykiet i znaczące z powodu powiązania z zarządzaniem kryzysowym i adaptacyjnością oraz łagodzeniem zmian klimatu, a systematycznie zyskuje na popularności w środowisku naukowym od roku 2006 [Leichenko 2011; de Jong et al. 2015].

Geneza tzw. **miast zdrowych** (ang. *Healthy Cities*) jest przypisywana w literaturze eksperymentowi przeprowadzonemu przez WHO w Europie w 1986 r., który stał się później ruchem [*Healthy Cities...* 2017]. Według WHO miasta zdrowe cechują się nieustannym rozwojem takich zasad porządku publicznego oraz kreowaniem takiego środowiska społecznego i fizycznego, które pozwalają mieszkańcom na osiągnięcie pełnego potencjału oraz wzajemne wspieranie się w realizowaniu funkcji życiowych. Według najnowszego raportu WHO z 2020 r. miasta zdrowe powinny dążyć do m.in. wyraźnego skupienia się na dobrym samopoczuciu i zdrowiu mieszkańców, prawie do zdrowia dla wszystkich, a także wzajemnym wzmocnianiu koncepcji z *Celami Zrównoważonego Rozwoju* [WHO 2020]. Ponadto powinny one zająć się społecznymi uwarunkowaniami zdrowia, promować zdrowie, również poprzez inwestowanie w kreowanie zdrowych miejsc, a także świadomość zdrowotną. Istotne jest zrozumienie specyfiki środowiska zbudowanego i miasta wraz z jego wpływem, zarówno pozytywnym, jak i negatywnym, na zdrowie i samopoczucie, skupienie się na poprawie zdrowia całej populacji czy stosowanie podejścia opartego na całym przebiegu życia wraz z jego różnymi etapami. W końcu istotne jest, aby miasta zdrowe tworzyły warunki dla odporności społecznej, a zarządzanie zdrowiem i dobrym samopoczuciem odbywało się na poziomie lokalnym.

Stworzenie koncepcji **miast przyjaznych dla osób starszych** zostało zainicjowane przez Światową Organizację Zdrowia w odpowiedzi na wyzwania związane z urbanizacją oraz ze starzeniem się społeczeństw [World Health Organization 2013]. W 2007 r. opublikowano wytyczne *Global Age-friendly Cities: a guide*, a tytułowe miasta przyjazne starzeniu zostały zdefiniowane jako umożliwiające bycie traktowanym z szacunkiem oraz partycypację społeczną osobom z każdej grupy wiekowej, a także oferujące pomoc w prowadzeniu godnego, dającego satysfakcję życia osobom, które nie są w stanie same o siebie zadbać. W wytycznych WHO zaproponowanych zostało osiem głównych obszarów, obejmujących przestrzeń zewnętrzną i budynki, mieszkalnictwo, transport, wsparcie społeczne i usługi związane z ochroną zdrowia, partycypację społeczną, aktywność obywatelską i zatrudnienie, komunikację i informację oraz szacunek i włączenie społeczne [World Health Organization 2007]. Dokument został wykorzystany przez wiele instytucji i organizacji rządowych, m.in. w formie *Queensland's 2016 Action Plan* oraz *Seattle's 2018 Age-Friendly Action Plan*. Ponadto instrument znajduje zastosowanie w *Globalnej Sieci Miast i Społeczności Przyjaznych Starzeniu*, która została utworzona przez WHO w celu umożliwienia miastom i społecznościom na całym świecie stanie się przyjaznym starzeniu [ARUP 2019].

Rys. 2. Paryż – koncepcja miasta 15-minutowego [archiwum A. Ptak-Wojciechowskiej]

Koncepcja **miasta 15-minutowego** została zaproponowana w 2016 r. przez profesora Sorbony Carlosa Moreno i zyskała szybki rozgłos w popularnych mediach, a ponadto została przyjęta na szczeblu politycznym w Paryżu [Willsher 2020]. Jedną z ważnych odmian koncepcji jest ta, wedle której przebadane zostało znaczenie obszarów miasta, które można przebyć w 15 minut i które zaspokajają po-

trzeby wszystkich grup demograficznych, a ponadto mogą być sposobem promowania aspektów zdrowotnych mieszkańców, szczególnie w kontekście chorób niezakaźnych, np. otyłości [Weng et al. 2019]. Według definicji Moreno z 2021 r. miasto 15-minutowe powinno zapewniać mieszkańcom możliwość spełnienia sześciu podstawowych funkcji, dostępnych w odległości 15-minutowego spaceru lub jazdy na rowerze od ich mieszkań, dotyczących zamieszkiwania, opieki zdrowotnej, pracy, edukacji, handlu i rozrywki. Ramy modelu zostały przedstawione w postaci czterech komponentów, którymi są zagęszczenie, bliskość, różnorodność i cyfryzacja [Moreno et al. 2021].

Omówione etykiety miast są niekiedy bardzo zbieżne, a czasami zawierają się w sobie. Wspólnym mianownikiem wymienionych koncepcji oraz celem ich twórców jest wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców miast, który uznają oni za priorytetowy.

Narzędzia do ewaluacji miast są często powiązane tematycznie z etykietami miast, a kryteria oceny, które stosują, skorelowane są z ich charakterystyką i celami. Występują np. narzędzia do pomiaru przyjazności miast dla seniorów, przyjazności miast do życia czy też odporności miast lub ich poziomu bycia „smart”.

2. NARZĘDZIA DO BADANIA JAKOŚCI ŻYCIA W MIASTACH

Jan Gehl wskazuje: „Uważam za zadziwiające, że jakość miejskiego siedliska homo sapiens jest tak słabo zbadana w porównaniu do siedlisk goryli, słoni, tygrysów bengalskich i niedźwiedzi panda w Chinach... prawie nie znajduje się żadnych informacji na temat siedliska człowieka w środowisku miejskim”² [Rethinking... 2023].

Organizacje i organy międzynarodowe, rządowe i badawcze, a także o profilu biznesowym czy publikacyjnym badają jakość życia w miastach za pomocą narzędzi oceny, uwzględniających wybrane kryteria i metryki, często polegających na porównywaniu społeczności, miast i państw oraz generowaniu rankingów wyłaniających miejsca najlepsze i najgorsze do życia. Typy instrumentów zawierające element porównania możemy podzielić w następujący sposób:

- wskaźniki i raport indeksu, publicznie dostępne, wielopoziomowe systemy oceny, które pozycjonują miasta od najlepszego do najgorszego w oparciu o złożoną ocenę kilku powiązanych ze sobą wymiarów;

² Z ang. „I find it striking that the quality of the urban habitat of homo sapiens is so weakly researched compared to the habitats of gorillas, elephants, and Bengal tigers and panda bears in China... you hardly see anything on the habitat of man in the urban environment”. Tłum. autorki.

- ranking oparty na jednym wskaźniku, rejestrujący wyniki każdego miasta, zazwyczaj od najlepszego do najgorszego;
- wielomiastowe przeglądy i raporty analityczne, które oceniają wyniki i efektywność miasta w odniesieniu do określonych tematów miejskich;
- miary oceny, które dokonują przeglądu wydajności miasta w jednym konkretnym wymiarze.

Warto wskazać, że raporty różnią się od indeksów mniejszą widocznością w domenie publicznej, a dostęp do nich może wymagać rejestracji lub subskrypcji (np. *Quality of Living* i *Location Evaluation Reports Mercer*). Zwykle też nie są one tak jednoznaczne w identyfikacji miast „najlepszych”. Zawierają komponenty porównawcze, przede wszystkim jako dodatkową warstwę analizy, a nie jako bezpośredni przedmiot badania. Niektóre z nich zamiast uszeregować miasta grupują je w kategorie lub według określonych typów [Acuto et al. 2021].

Wyróżnić można dwa podejścia dotyczące rozwijania wskaźników oceny: odgórne i oddolne. Pierwsze podejście dotyczy sytuacji, w której wskaźniki/ parametry na poziomie międzynarodowym lub krajowym wykorzystywane są przez dopasowanie ich do mniejszej skali na poziomie lokalnym, a drugie wiąże się z partycypacją mieszkańców podczas opracowywania wskaźników. Podejście odgórne jest częściej stosowane, a większość wskaźników jest opracowywana przez agencje rządowe i międzynarodowe. Opinia mieszkańców często nie jest w tym podejściu uwzględniana.

Analiza instrumentów do oceny jakości życia w miastach wskazuje na ich widoczne zróżnicowanie. Choć niektóre narzędzia teoretycznie mają służyć do uniwersalnej oceny i porównania miast na całym świecie pod względem tego samego aspektu, np. przyjazności do życia lub przyjazności osobom starszym, to jednak uwzględniają inne kryteria. Dostępne są ponadto wskaźniki specyficzne dla danej lokalizacji i kraju, opierające się na odmiennych zestawach miar i wag [Newton 2012]. Niektóre benchmarki podejmują temat tylko poszczególnych sektorów, np. wydajności ekonomicznej i mogą być skierowane do wybranych grup odbiorców, np. inwestorów ekonomicznych. Są też indeksy będące zlepkiem wielu wskaźników, dające ostatecznie pojedynczy wynik złożony [Kitchin et al. 2015].

3. PORÓWNYWANIE MIAST (BENCHMARKING)

Benchmarking miast polega na porównywaniu wskaźników miejskich w obrębie miast w celu ustalenia ich wydajności na tle innych miejsc lub w stosunku do najlepszych praktyk. Procesowi często towarzyszą karty wyników, gdzie zestawienia rankingowe wraz ze wskazaniem zmian w pozycji służą wskazaniu miejsc, które dobrze sobie radzą, tych które odrobiły straty i tych, których zwycięska pozycja na liście spadła (rys. 3). Benchmarking ustanawia zatem aspiracyjny i konkurencyjny

rencyjny program dla miast i obszarów w kontekście ich względnej wydajności w stosunku do innych lokalizacji, co może motywować zmiany polityki, uznane za potrzebne do zmiany pozycji w rankingu. Skutkiem tego benchmarking ułatwia proces uczenia się poprzez monitorowanie i porównywanie (Kaplan, Norton 1992; Longbottom 2000; Huggins 2003; Kitchin et al. 2015).

państwo	miasto	poz.	ocena	państwo	miasto	poz.	ocena	państwo	miasto	poz.	ocena
Australia	Melbourne	1	97,5	Austria	Wiedeń	1	99,1	Austria	Wiedeń	1	99,1
Austria	Wiedeń	2	97,4	Australia	Melbourne	2	98,4	Australia	Melbourne	2	98,4
Kanada	Vancouver	3	97,3	Japonia	Osaka	3	97,7	Australia	Sydney	3	98,1
Kanada	Toronto	4	97,2	Kanada	Calgary	4	97,5	Japonia	Osaka	4	97,7
Kanada	Calgary	5	96,6	Australia	Sydney	5	97,4	Kanada	Calgary	5	97,5
Australia	Adelaide	5	96,6	Kanada	Vancouver	6	97,3	Kanada	Vancouver	6	97,3
Australia	Perth	7	95,9	Kanada	Toronto	7	97,2	Kanada	Toronto	7	97,2
Nowa Zelandia	Auckland	8	95,7	Japonia	Tokio	7	97,2	Japonia	Tokio	7	97,2
Finlandia	Helsinki	9	95,6	Dania	Kopenhaga	9	96,8	Dania	Kopenhaga	9	96,8
Niemcy	Hamburg	10	95	Australia	Adelaide	10	96,6	Australia	Adelaide	10	96,6
2016 i 2017				2018				2019			

Rys. 3. *The Economist Intelligence Unit: The global liveability index – 10 miast najbardziej przyjaznych do życia – wskazanie zmian w pozycji [oprac. własne na podstawie: *The Global Liveability Index*]*

Zarówno ocena miasta, jak i sam benchmarking mogą być tematyczne i dotyczyć obszarów tożsamyh z wymienionymi wcześniej etykietami miast. Wyłaniane są np. miasta najbardziej i najmniej zrównoważone, odporne, smart czy miasta najbardziej przyjazne do życia.

Możemy wyróżnić trzy typy analizy porównawczej opartej na obszarze / miejscu:

- benchmarking wydajności (ang. *performance benchmarking*), porównujący możliwości miejsca w odniesieniu do wskazanych wskaźników;
- benchmarking procesu (ang. *process benchmarking*), porównujący systemy, struktury i praktyki danych miejsc;
- benchmarking polityki (ang. *policy benchmarking*), przeprowadzający analizę porównawczą zasad porządku publicznego, wpływających na wydajność i procesy w kontekście wyników i spełnienia założonych ogólnie oczekiwań.

Analiza porównawcza miast może być przeprowadzona ponadto na trzy różne sposoby:

- analiza porównawcza konkurencyjna (ang. *competitive benchmarking*), przeprowadzona niezależnie od tego, czy miasta zgadzają się na udział w procesie, czy nie;
- benchmarking oparty na wspólnym działaniu miast z podmiotem dokonującym porównania (ang. *cooperative benchmarking*), gdzie miasta dostarczają danych, zwykle jednak pod warunkiem, że miasta docelowe nie są bezpośrednimi konkurentami;

- benchmarking oparty na współpracy kilku miast (ang. *collaborative benchmarking*), które pracują wspólnie nad stworzeniem standaryzowanych wskaźników, dzieleniem się wiedzą i zasobami [Huggins 2003; Luque Martínez, Muñoz-Leiva 2005; Kitchin et al. 2015].

4. PODSUMOWANIE

Dostępnych jest wiele odmiennych etykiet miast (np. *miasto do życia, miasto zrównoważone, miasto smart, miasto cyfrowe, miasto odporne, miasto zdrowe, miasto przyjazne dla osób starszych, miasto 15-minutowe*), które wskazują na niezbędne do spełnienia funkcje lub cechy charakterystyczne, które dana kategoria miasta musi posiadać. Pomimo ich zróżnicowania wspólnym celem jest zwiększanie jakości życia mieszkańców miast. Ten sam cel przyświeca narzędziom do ewaluacji miast, a zastosowane w nich kryteria oceny są często powiązane tematycznie z etykietami miast. Zróżnicowanie samych narzędzi występuje ponadto w aspekcie rodzaju narzędzia oceny, podejścia dotyczącego rozwijania wskaźnika czy typu analizy porównawczej. Wielość narzędzi oraz samych etykiet związana jest często z ich sprofilowaniem pod względem konkretnego problemu do rozwiązania. Zarówno narzędzia z ich kryteriami oceny, jak i same etykiety mogą stanowić podstawę do rekomendacji projektowych, a pośrednio przyczynić się także do podnoszenia jakości przestrzeni miast.

LITERATURA

- Acuto M., Pejic D., Briggs J., 2021, *Taking City Rankings Seriously: Engaging with Benchmarking Practices in Global Urbanism*, "International Journal of Urban and Regional Research", vol. 45(2), pp. 363-377, <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12974>.
- Allwinkle S., Cruickshank P., 2011, *Creating Smart-er Cities: An Overview*, "Journal of Urban Technology", vol. 18(2), pp. 1-16, <https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601103>.
- ARUP, 2019, *Cities Alive. Designing for ageing communities*.
- Brugmann J., 1997, *Is there a method in our measurement? The use of indicators in local sustainable development planning*, "Local Environment", vol. 2(1), pp. 59-72, <https://doi.org/10.1080/13549839708725512>.
- Caragliu A., Del Bo C., Nijkamp P., 2009, *Smart Cities in Europe. VU University Amsterdam, Faculty of Economics, Business Administration and Econometrics*, "Serie Research Memoranda", vol. 18, <https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117>.
- de Jong M., 2015, *Sustainable-smart-resilient-low carbon-eco-knowledge cities; making sense of a multitude of concepts promoting sustainable urbanization*, "Journal of Cleaner Production", vol. 109, pp. 25-38, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.02.004>.
- de Leeuw E., 2017, *Healthy Cities are back! (They were never gone)*, "Health Promotion International", vol. 32(4), pp. 606-609, <https://doi.org/10.1093/heapro/dax041>.

- Garau C., Pavan V.M., 2018, *Evaluating Urban Quality: Indicators and Assessment Tools for Smart Sustainable Cities*, "Sustainability", vol. 10(3), <https://doi.org/10.3390/su-10030575>.
- Giffinger R., 2007, *Smart cities – Ranking of European medium-sized cities*, Vienna University of Technology, Vienna.
- Grupp H., Mogege M., 2004, *Indicators for national science and technology policy: How robust are composite indicators?*, "Research Policy", vol. 33, pp. 1373-1384, <https://doi.org/10.1016/j.respol.2004.09.007>.
- Huggins R., 2003, *Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking*, "Regional Studies", vol. 37, pp. 89-96, <https://doi.org/10.1080/0034340022000033420>.
- Kaplan R.S., Norton D.P., 1992, *The Balanced Scorecard – Measures that Drive Performance*, "Harvard Business Review", <https://hbr.org/1992/01/the-balanced-scorecard-measures-that-drive-performance-2> (dostęp: 21.01.2023).
- Kitchin R., Lauriault T.P., McArdle G., 2015, *Knowing and governing cities through urban indicators, city benchmarking and real-time dashboards*, "Regional Studies, Regional Science", vol. 2(1), pp. 6-28, <https://doi.org/10.1080/21681376.2014.983149>
- Lee J.H., Phaal R., Lee S.-H., 2013, *An integrated service-device-technology roadmap for smart city development*, "Technological Forecasting and Social Change", vol. 80(2), pp. 286-306, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2012.09.020>.
- Leichenko R., 2011, *Climate change and urban resilience*, "Current Opinion in Environmental Sustainability", vol. 3(3), pp. 164-168, <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2010.12.014>.
- Longbottom D., 2000, *Benchmarking in the UK: An empirical study of practitioners and academics*, "Benchmarking: An International Journal", vol. 7(2), pp. 98-117, <https://doi.org/10.1108/14635770010322324>.
- Lowe M. et al., 2015, *Planning Healthy, Liveable and Sustainable Cities: How Can Indicators Inform Policy?*, "Urban Policy and Research", vol. 33, pp. 1-14, <https://doi.org/10.1080/08111146.2014.1002606>.
- Luque Martínez T., Muñoz-Leiva F., 2005, *City benchmarking: A methodological proposal referring specifically to Granada*, "Cities", vol. 22, pp. 411-423, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2005.07.008>.
- Meadows D., 1999, *Indicators and Information Systems for Sustainable Development*, in: *The Earthscan Reader in Sustainable Cities*, Routledge.
- Mittal S., Chadchan J., Mishra S., 2020, *Review of Concepts, Tools and Indices for the Assessment of Urban Quality of Life*, "Social Indicators Research", vol. 149, <https://doi.org/10.1007/s11205-019-02232-7>.
- Moreno C. et al., 2021, *Introducing the "15-minute city": Sustainability, resilience and place identity in future post-pandemic cities*, "Smart Cities", vol. 4(1), pp. 93-111, <https://doi.org/10.3390/smartcities4010006>.
- Newton P.W., 2012, *Liveable and sustainable? Socio-technical challenges for twenty-first-century cities*, "Journal of Urban Technology", vol. 19(1), pp. 81-102, <https://doi.org/10.1080/10630732.2012.626703>.
- Ptak-Wojciechowska A., 2023, *Analiza wybranych narzędzi do ewaluacji jakości życia w mieście w kontekście zmian społeczno-demograficznych*, praca doktorska, Politechnika Poznańska.
- Rethinking, 2023, <https://www.re-thinkingthefuture.com/know-your-architects/a343-10-most-memorable-quotes-by-jan-gehl-the-humanist-architect/> (dostęp: 21.01.2023).
- Rogers R., 2008, *Cities for a small planet*, Boulder, Basic Books.

- Roy M., 2009, *Planning for sustainable urbanisation in fast growing cities: Mitigation and adaptation issues addressed in Dhaka, Bangladesh*, "Habitat International", vol. 33(3), pp. 276-286, <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2008.10.022>.
- Schraven D., Joss S., de Jong M., 2021, *Past, present, future: Engagement with sustainable urban development through 35 city labels in the scientific literature 1990-2019*, "Journal of Cleaner Production", vol. 292, p. 125924, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.125924>.
- Van den Besselaar P., Beckers D., 1998, "Demographics and Sociographics of the Digital City", p. 124, https://doi.org/10.1007/3-540-49247-X_8.
- Van den Besselaar P., Melis I., Beckers D., 2000, *Digital Cities: Organization, Content, and Use*, in: *Digital Cities*, eds. T. Ishida, K. Isbister, Springer, pp. 18-32.
- Weng M., 2019, *The 15-minute walkable neighborhoods: Measurement, social inequalities and implications for building healthy communities in urban China*, "Journal of Transport & Health", vol. 13, pp. 259-27, <https://doi.org/10.1016/j.jth.2019.05.005>.
- Willsher K. 2020, *Paris mayor unveils "15-minute city" plan in re-election campaign*, <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/07/paris-mayor-unveils-15-minute-city-plan-in-re-election-campaign> (dostęp: 22.01.2023).
- World Health Organization, 2007, *Global age-friendly cities: A guide*.
- World Health Organization, 2013, *Health 2020: A European policy framework supporting action across government and society for health and well-being (short version)*, <https://apps.who.int/iris/handle/10665/131300> (dostęp: 22.01.2023).
- World Health Organization, 2020, *Healthy Cities Effective Approach to a Changing World*.

A VARIETY OF LABELS AND TOOLS FOR ASSESSING AND COMPARING CITIES

Summary

Interest in urban quality of life is growing, and with it, various city categories and tools for assessing urban areas are being developed. Of particular interest is so-called benchmarking, including city ranking, which identifies the best and worst places to live. The following article presents the author's overview of various city labels with their characteristics, including the liveable city, the sustainable city, the smart city, the digital city, the resilient city, the healthy city, the age-friendly city and the 15-minute city. In addition, urban assessment tools are discussed along with their classification according to the type of assessment instrument, the approach regarding the development of assessment indicators, the type of comparative analysis based on the study area, and how the comparative analysis is carried out. Significant differences found between the tools are pointed out. The labels of the cities and the available instruments with evaluation criteria can provide a starting point for design recommendations aimed at increasing the quality of life of city dwellers. This article is part of the author's doctoral dissertation entitled "The analyses of selected appraisal instruments for assessing the quality of life in city taking into account the socio-demographic context".

Keywords: quality of life in cities, city labels, city assessment tools, city benchmarking

